

Socialinių darbuotojų kompetencijos veikti kaimo bendruomenėje apibrėžtis

Giedrė Misiūnienė¹, Justinas Sadauskas²

¹ Lietuvos edukologijos universitetas, Socialinės edukacijos fakultetas, Studentų g. 39, 08106 Vilnius, giedre.misiuniene@leu.lt

² Mykolo Romerio universitetas, Socialinės politikos fakultetas, Edukologijos institutas, Ateities g. 20, 08303 Vilnius, justas_sad@mruni.eu

Anotacija. Remiantis atlikta mokslinės literatūros analize, straipsnyje nagrinėjamos bendruomenių formavimosi kaimo vietovėse prielaidos, analizuojami socialinio darbo kaimo bendruomenėje ypatumai, pateikiama socialinių darbuotojų kompetencijos veikti kaimo bendruomenėje apibrėžtis.

Esminiai žodžiai: *bendruomenės vystymas, socialinis darbas bendruomenėje, bendruomenės socialinė veikla, socialinio darbuotojo kompetencijos.*

Įvadas

Augančia bendruomenių ir bendruomeniškumo reikmę atskleidžia vis didesnis joms skiriamas dėmesys: tiek Europos Sąjungos, tiek kiekvienos jos narės politiniu lygmeniu akcentuojama bendruomenių plėtra ir socialinių paslaugų priartinimo prie vietos bendruomenių būtinybė. Šis siekis verčia permąstyti socialinių paslaugų teikėjų vaidmenį, funkcijas ir šiai veiklai reikalingas kompetencijas.

Kaip Lietuvoje vietinėms bendruomenėms padėti spręsti gyventojų socialines problemas, turėtų rūpintis socialinio darbo ir socialinės pedagogikos profesijų atstovai. Tačiau bene didžiausią ir realų socioedukacinį bei sociokultūrinį darbą bendruomenėje dabartiniu metu atlieka bendruomenių organizacijos, įsikūrusios miesto bei kaimo teritorijose.

Tyrimais nustatyta, kad kaimiškųjų bendruomenių organizacijų vykdoma veikla apima daug bendruomenės poreikių. A. Aleksandravičius ir J. Žukovskis (2011) teigia, kad pagrindinis kaimo bendruomenių veiklos Lietuvoje tikslas yra skatinti gyventojus,

kad jie stengtųsi pagerinti savo gyvenimo sąlygas, motyvuoti juos saviugdai ir kultūrinei saviraiškai, stiprinti solidarumo apraiškas, stengtis užkirsti kelią socialinės atskirties tendencijoms plisti.

V. Gegužienės, R. Žiliukaitės (2004) tyrimo duomenimis, dažniausiai pasikartojantys kaimo bendruomenių organizacijų tikslai yra ne tik „gyventojų telkimas bendrai veiklai, jų bendruomeniškumo ugdymas; bendruomenės ekonominių, socialinių, aplinkosaugos ir kitų problemų sprendimas; kultūros ir sporto renginių organizavimas, bet ir vaikų ir jaunimo užimtumo organizavimas bei gyventojų švietimas, mokymų rengimas, informacijos sklaida“. Taigi galima daryti prielaidą, kad vietinių organizacijų veikla gali būti įvairi.

Įvairių šalių tyrėjai (Katane ir Laizāne, 2012; Slovak, Sparks ir Hall, 2011; Mackie ir Lips, 2010; Berns, 2009; Raymond, 2005; Green, 2003; Jonson, 2003; Chaskin, Brow, Venkatesh ir Vidal, 2001; Baršauskienė ir Leliūgienė, 2001 ir kt.) analizuoja bendruomenės veiklą kaip tam tikras paslaugas, akcentuoja socialinės pagalbos teikimą vietos bendruomenėse.

Darbas bendruomenėje kaip vienas iš socialinio darbo aspektų nagrinėtas kaip pagalba vietos žmonėms (Štuopytė, 2002; Ohmer ir Korr, 2006; Nefas, 2007; Leliūgienė, 2012, Šinkūnienė, 2012; Pavelová, 2014 ir kt.), intervencija, paremta bendruomene, ir intervencija bendruomenės lygmeniu (Ohmer ir Korr, 2006; Pierson, 2008; Das, O'Neill ir Pinkerton, 2015 ir kt.). Analizuotos socialinio darbuotojo veiklai bendruomenėje reikalingos kompetencijos (Hardina, 2012); Wong ir Lam, 2007; Kirst-Ashman ir Hull, 2009; Pippard ir Bjorklund, 2003; Itzhaky ir Bustin, 2002; DuBois ir Miley, 2008), išskiriant socialinio darbuotojo kaimiškose bendruomenėse ypatumus (Allen, 2005; Castelloe ir Gamble 2005; Brocious et al., 2013). Pastebima (Dominelli, 2008; Mendes, 2009; Das, O'Neill ir Pinkerton, 2015), kad siekiant aktyvinti, telkti, plėtoti vietos bendruomenes neišnaudojamas visas socialinių darbuotojų potencialas.

Tikslas – išryškinti socialinių darbuotojų kompetencijos veikti kaimo bendruomenėje elementus.

Uždaviniai:

1. Atskleisti bendruomenių formavimosi kaimo vietovėse prielaidas.
2. Išanalizuoti socialinio darbo kaimo bendruomenėje ypatumus.
3. Išryškinti socialinių darbuotojų kompetencijos veikti kaimo bendruomenėje apibrėžtį.

Bendruomenių formavimosi raiška kaimo vietovėse

Vietos bendruomenė dažniausiai apibrėžiama kaip vienetas, kuriame telkiasi tam tikras žmonių santykių rinkinys, nulemtas socialinių, funkcinų, kultūrinių aplinkybių. C. Sutton bendruomenę apibrėžia „kaip toje vietoje gyvenančių žmonių grupę, religinę ar kitokios tapatybės vienijamą žmonių grupę“ (Sutton, 1999, 245). Taigi mokslininkė

kaip išskirtinį bendruomenės bruožą nurodo gyvenamąją vietą. Geografinę aprėptį aiškindamos bendruomenės sampratą pasitelkia ir lietuvių mokslininkės V. Baršauskienė, I. Leliūgienė. Pasak autorių, bendruomenė – tai geografinė teritorija su panašiomis politinėmis-teisinėmis sistemomis; socialinio prasmingumo tam tikrų santykių, tradicijų, normų ir elgesio sferoje forma; struktūra bendroms problemoms spręsti bei siekti bendrų tikslų. Vadinasi, bendruomenė gali funkcionuoti tik dalyvaujant visiems jos nariams, nes kitaip žmonės patenka į socialinės atskirties erdvę ir nusiteikia prieš bendruomenę, kuri negali nieko pasiūlyti savo nariams ir neįtraukia jų į bendrą veiklą (Baršauskienė ir Leliūgienė, 2001, 35).

E. Štuopytė (2002, 19) į pirmą vietą teritorinės bendruomenės sampratoje iškelia socialinius ir moralinius ryšius, susiejančius žmonių grupę. Taigi pagrindinė teritorinės bendruomenės charakteristika – apibrėžta teritorija.

Bendruomenė gali turėti daug skirtingų reikšmių – nuo mažo, homogeniško kultūrinio ar socialinio susijimo vienetų iki didelių kaip Europos Sąjunga bendrijų. Todėl, kalbant apie bendruomenę, dažnai vartojamas pažymins, nusakantis bendruomenės tipą, pvz., kaimo bendruomenė. G. Kroghas (2003, 378) pažymi, kad bendruomenės galima skirstyti pagal jų vaidmenį dalijantis žiniomis ir šiuo požiūriu išskiria kaimo bendruomenę.

Kaimo bendruomenė (angl. *rural community*, vok. *Landgemeinde*, rus. *сельская община*, pranc. *collectivité rurale; milieu rural*) – kaimo vietovės gyventojai, siejami bendrų gyvenimo kaimynystėje poreikių ir interesų. Panašiai kaimo bendruomenė apibrėžiama ir dokumentuose: „kaimo teritorijoje gyvenantys žmonės, susieti bendrais viešaisiais poreikiais ir interesais“ (LR žemės ūkio, maisto ūkio ir kaimo plėtros įstatymas, 2008), LR vietos savivaldos įstatyme (2010) kaimo bendruomenė siejama su savivaldybe, pažymint, kad „Gyvenamosios vietovės bendruomenė – savivaldybės gyvenamosios vietovės gyventojai, susieti bendrais gyvenimo kaimynystėje poreikiais ir interesais ir tenkindami šiuos poreikius ir interesus veikiantys įvairiomis tiesioginio dalyvavimo formomis (susirinkimas, viešas svarstymas, apklausa, veikla per savo atstovus, bendruomeninės organizacijos ir kt.)“.

Kaimo bendruomenės sampratą analizuoja ir mokslininkai. Kaimo bendruomenė – vietovės gyventojų grupė, turinti bendrų ūkinių, socialinių bei humanitarinių tikslų ir siekianti juos įgyvendinti savivaldžiomis koordinuotomis priemonėmis, atskirais atvejais ir kooperuotais ištekliais (Aleksandravičius ir Žukovskis, 2011). Autorių teigimu, kaimo bendruomenė kartu yra neprievartinis susibūrimas; struktūra, parodanti pilietinės visuomenės brandos laipsnį. Tradiciškai kaimo bendruomenė yra suvokiama kaip gana darni socialinė grupė, išlaikanti tradicijas, nusistovėjusias normas ir vertybes (Gegužienė, 2004; Poviliūnas, 2003). Pažymima, kad funkcinio požiūriu kaimo bendruomenė – tam tikras socialinis sąveikos procesas, išplečiantis tarpusavio bendruomenės narių priklausomybę. Kaimo bendruomenei reikia tik įsteigti jai atstovaujančią instituciją, kaimo bendruomeninę organizaciją.

Taigi kalbant apie kaimo bendruomenines organizacijas kaip svarbus faktorius išskiriamas teritoriškumo principas ir sąveika, kuri yra skatinama dėl savo atliekamų socio-educacinių funkcijų. Mokslininkai tokias organizacijas vadina kaimo bendruomenėmis (Atkočiūnienė, 2009; Baršauskienė ir Leliūgienė, 2001 ir kt.), kaimiškųjų bendruomenių organizacijomis (Poviliūnas, Gegužienė ir Žiliukaitė, 2003 ir kt.).

Bendruomenių organizacija – tai kaimo vietovėse, miesteliuose ir miestuose veikianči daugiafunkcė vietos bendruomeninė organizacija, dirbanti kartu su kitomis vietinėmis (religinėmis, bendruomenės ir bendrijos). Remiantis LR vietos savivaldos įstatymu, bendruomeninė organizacija apibrėžiama kaip asociacija, kurios steigėjai ir nariai yra gyvenamosios vietovės bendruomenės (jos dalies arba kelių gyvenamųjų vietovių) gyventojai (jų atstovai) ir kurios paskirtis – per iniciatyvas įgyvendinti viešuosius interesus, susijusius su gyvenimu kaimynystėje. Teisės aktai apibrėžia bendruomeninės organizacijos juridinį statusą, nurodo, kad bendruomeninė organizacija yra asociacija (LR vietos savivaldos įstatymas, 2010), kurios paskirtis – gyvenimo kokybės gerinimas, kaimo socialinės infrastruktūros, bendruomeninių ryšių tobulinimas užtikrinant ekonominę ir socialinę sanglaudą, saugant ir puoselėjant kaimo etninę kultūrą, kraštovaizdį bei gamtinę aplinką (LR žemės ūkio ir kaimo plėtros įstatymas, 2008).

Kaimiškųjų bendruomenių organizacijų terminas iš dalies yra tikslesnis, nes paaiškina kaimo bendruomenės ir šių organizacijų esminius skirtumus. Į kaimiškąsias bendruomenės organizacijas buriasi tik dalis kaimo bendruomenės aktyvių žmonių. Turėdami bendrų vertybių ir siekdami bendrai įgyvendinti konkrečius veiklos tikslus, kaimo bendruomenės nariai steigia nevyriausybinės organizacijas. Jos savo veikloje vadovaujasi Lietuvos Respublikos įstatymais ir organizacijos įstatais. Taigi kaimiškąsias bendruomenės organizacijas galima apibrėžti kaip dalies kaimo bendruomenės narių įsteigtas savarankiškas nevyriausybinės organizacijas, siekiančias gyvenimo pagerėjimo kaimo bendruomenėse. Šių organizacijų veikloje gali dalyvauti visi kaimo bendruomenės nariai.

Kaimo bendruomenės sąvoka apima teritoriją ir toje teritorijoje gyvenančius individus, veikiančias institucijas bei sąveiką tarp individų ir socialinių struktūrų. Tai tiesiog kaimo teritorija su savo gyventojais ir jų socialiniais santykiais, bendromis institucijomis, istorija bei tradicijomis. Pastebėta, kad kaimo bendruomenės kurti nereikia. Ji egzistuoja pati savaime, apimdama apibrėžtoje teritorijoje gyvenančius žmones. Kaimo bendruomenė gali įsteigti sau atstovaujančių organizacijų.

Vadinasi, kaimo bendruomenė – tai tame kaime gyvenantys žmonės, o jų kaimo bendruomeninė organizacija – įteisinta jų veiklos forma. Sukūrusi bendruomeninę organizaciją bendruomenė įgalina lyderius teisėtai veikti ir atstovauti vietos gyventojų interesams visais lygmenimis – vietos, regiono, nacionaliniu ar tarptautiniu.

Kaimiškoji organizacija veikia visuomeninės organizacijos principais; jos veikloje gali dalyvauti kaimo vietovės gyventojai, kuriuos jungia / sieja bendri poreikiai ir interesai (seniūnijos, jos dalies, kaimo gyvenvietės ar kelių kaimų). Bendruomeninės organizacijos

vaidmuo tampa svarbus kaimo gyventojams dėl vykdomos veiklos, kuri skirta gyventojams aktyvinti, įtraukti į pilietinę visuomeninę veiklą, socialinei atskirčiai mažinti.

Aptardami kaimo bendruomenių veiklas istoriniu požiūriu Lietuvos istorikai ir etnografai pastebi, kad kaimui visuomet buvo būdingas bendruomeninis sugyvenimas, o kaimo bendruomenei atstovavo kaimo sueiga. Kaip teigia V. Mačeikis (1990, 138), „be kitų kaimo sueigos funkcijų buvo mažiausiai dvi, skirtos socialinei pagalbai – dėl padegėlių šalpos, nusenusių elgetų karšinimo ir laidojimo ir dėl našlių bei nepilnamečių globos“.

Sovietiniais metais dėl ūkių teikiamų gausių nemokamų paslaugų išnyko kaimo gyventojų solidarumo ir bendruomeniškumo ryšiai, kurie tarpukariu reiškėsi valstiečių tarpusavio pagalba. Sunkiais gyvenimo momentais nebebuvo kreipiamasi į kaimyną, žmonės kreipdavosi į kolūkio pirmininką. Palaiptiesiems kolūkis ar tarybinis ūkis tapo kaimo gyventojų gyvenimo erdve, kuri giliai įsišaknijo jų savimonėje. Kaimo gyventojai, gimę sovietiniais metais, savo gimimo vietą dažnai nurodo kolūkį, o ne kaimą. Pusę amžiaus Lietuvos kaimiškosios teritorijos buvo plėtojamose pagal sovietinio kolektyvinio modelio principus ir priemones, kurios nepripažino vietos bendruomenės savivaldos (Mačiulytė, Dedeire ir Prapiestienė, 2013). Tas kelių dešimtmečių laikotarpis sujaukė jau spėjusius įsitvirtinti bendruomeninio sutarimo ir žmonių dvasinio gyvenimo principus (Grigas, 2010).

Atkūrus Lietuvos Nepriklausomybę, keitėsi Lietuvos kaimo visuomenės ir teritorijų funkcionavimo ir valdymo kontekstas: pradėjus žemės reformą, kaime gyvenantiems žemės savininkams vėl atsirado sąlygos kaimynų bendrai veiklai. Kartu atsirado galimybių formuoti kaimo bendruomenes, atsižvelgiant į šio laikotarpio realijas. Kaimo vietovių atgimimas parodė, kad vietiniai gyventojai nori sugrįžti prie „konkrečios“ vietovės, t. y. teritorijos, kuri jiems turi prasmę ir kurioje jie save identifikuoja (Mačiulytė, Dedeire ir Prapiestienė, 2013). Vis dėlto vietos savivaldos įteisinimas dideliuose teritoriniuose administraciniuose vienetuose neleido sukurti demokratinio valdymo struktūrų, ypač kaimuose ir nedideliuose miesteliuose. J. Mačiulytės ir P. Ragauskos (2007) tyrimo rezultatai rodo, kad savivaldos institucijos yra nutolusios nuo kasdienių žmonių problemų ir realiai neatstovauja didelei gyventojų daliai. Kaimo vietovėse atsiranda institucinė „tuštuma“. Kaimo vietovių gyventojai, palyginti su miesto, skaudžiau patyrė pereinamojo laikotarpio neigiamus padarinius, kurie pasireiškė dideliu pragyvenimo lygio kritimu, bedarbyste, emigracija. Kaimas prarado didžiąją dalį socioedukacinių institucijų, todėl labai pablogėjo vietinės bendruomenės gyvenimo sąlygos. Nuo 1990 m. didžioji dalis socioedukacinių objektų (vaikų darželių, mokyklų, kultūros namų, gydymo įstaigų) buvo perduoti vietos savivaldos institucijoms. O privatizavus kolūkius didelė dalis kaimo vietovių liko be svarbiausių paslaugų ir edukacinių centrų (Mačiulytė, Dedeire ir Prapiestienė, 2013).

1995 m. buvo įsteigtos pirmosios kaimo bendruomenės. Įvairių organizacijų skelbiami konkursai, vietos valdžios raginimai steigti kaimo bendruomenes bei pačių narių siekis patiems spręsti problemas, atstovauti bendruomenės interesams, bendrauti su vietine ir

nacionaline valdžia lėmė bendruomenių kūrimąsi kaime (Gegužienė ir Žiliukaitė, 2004). Pagrindinis bendruomenių tikslas – atkurti socialinius ryšius tarp kaimo gyventojų vykdamas bendras veiklas ir kartu spręsti lokalias problemas.

Lietuvos integracijos į Europos Sąjungą laikotarpis (2001–2012 m.) išryškino projekcinės kaimo plėtros prielaidas. Į kaimo problemas stengiamasi žvelgti kompleksiščiau. Daug dėmesio skiriama kaimo bendruomenių, bendruomeninių organizacijų plėtrai, etnokultūros ir tradiciškumo išsaugojimo klausimams, kaimo socioedukacinių institucijų reorganizacijai. Kaimo bendruomenių veikla orientuota į kultūrinių, sportinių renginių organizavimą, aplinkos tvarkymą, jaunimo, pagyvenusių žmonių edukacinį užimtumą, kuris padeda atkurti socialinius ryšius tarp kaimo žmonių, skatina juos kartu spręsti vietines problemas. Vis dėlto lokaliųjų vietos savivaldos institucijų nebuvimas atitolino vietos valdžią nuo piliečių ir stabdė socialinę ir ekonominę plėtrą kaimiškose vietovėse.

Psichologiškai žmonėms reikia draugijos, emocinio saugumo, kurį gali suteikti priklausymas socialinei grupei, artimai pažiūromis ir elgsena. Taigi bendruomenės paslaugos plėtojamos per bendruomenės centrus, kuriuose gali apsilankyti visi gyventojai, o juose sudarytos sąlygos leidžia asmenybei atsiskleisti ir tobulėti (Durand, 1996). Žmonių visuomeninį veiklumą gali inspiruoti savi interesai, tačiau būna ir gilesnių impulsų, kuriuos sužadina bendruomeniškumo jausmas ir suvokimas, kad esi susijęs su kitais bendruomenės nariais. Egzistuoja socialinis poreikis jungtis bendriems tikslams ir bendrai veiklai, bendriems išpareigojimams ir bendrai atsakomybei. Bendruomenės centrų koncepcijų ir praktinės veiklos dermės aspektus analizavo V. Baršauskienė, I. Le-liūgienė (2001), G. Kvieskienė (2011; 2006; 2000), H. Schimdas ir R. Durandas (1998), Ch. Johnsonas (1998). Autoriai išryškino bendruomenės centrų raidos tendencijas, analizavo bendruomenės centro apibrėžtis, veiklos lygius. Apibendrinant Europoje bendruomenės centrų patirtį, svarbiausia, akcentuojama tai, kad bendruomenės namai yra tiesiog priemonė žmonėms palaikyti ryšius su savo kaimynais, o pagrindinė bendruomenės namų idėja – suteikti vienodas galimybes visiems naudotis tuo, kas geriausia, parodyti ramaus elgesio pranašumus prieš agresyvumą bei triukšmingumą ir patenkinti poreikį įtvirtinti save kaip asmenybę (Kennedy, 1986, 16). Bendruomenės centrai teikia paslaugas bendruomenėms ir stengiasi patenkinti bendruomenės narių poreikius, taip pat gali veikti politiniu lygmeniu, konkuruoti su kitomis vietos institucijomis dėl išteklių. Bendruomenės centrai sprendžia socialinės integracijos, adaptacijos ir kitas socioedukacines problemas, ypatingą dėmesį skiria bendruomenės narių ugdymui, sprendžia ne tik paties individo socializacijos problemas, bet ir sudaro asmenims sąlygas įsitraukti į socialinio problemų sprendimą. Tai viena iš galimybių užkirsti kelią naujoms socialinėms problemoms atsirasti. Tokius bendruomenės centrų siekius puikiai iliustruoja ne tik specialūs gyventojų mokymo ir perkvalifikavimo kursai, organizuojami, kad gyventojai nepapildytų bedarbių gretų pakitus socialinei, ekonominei aplinkai (Harmon ir Schafft, 2009), bet ir specialiųjų, naujo veiklos tipo institucijų sukūrimas, kuriuose galėtų puikiai atsiskleisti edukacinė misija sprendžiant socialinės integracijos, socialinės adaptacijos,

atskirties ir bendruomenės narių ugdymo problemas. Taip pat tai gali būti erdvė, kur tenkinami ir individualūs interesai, siekiant pabrėžti kiekvieno bendruomenės nario individualybę, skatinti norą dirbti, sudominti pozityvia veikla.

Apibendrinant galima teigti, kad kaimiškųjų bendruomenių organizacijos yra svarbios vietos bendruomenėms ir turi savo išskirtinę misiją. Bendruomenės centrai, veikiantys kaimiškosiuose bendruomenėse, siekia tenkinti viešuosius kaimo gyventojų interesus ir teikia socialines paslaugas kaimo bendruomenės nariams, skatina, palaiko vietas bendruomenėje kylančias ir jos gerovei skirtas iniciatyvas, padeda jas įgyvendinti. Socioedukacinių galimybių kontekste bendruomenė orientuojasi į siekį atliepti ir spręsti kylančias opiausias problemas, sukonzentruodama dėmesį į pažeidžiamiausią bendruomenės grandį, siekia, kad bendruomenės nariai būtų visaverčiai ir gebėtų pasirūpinti savimi. Vis dėlto bendruomenės centrų potencialas nėra pakankamai išnaudotas, egzistuoja bendruomeniškumo ir savivaldos darinių vienovės stygius ir atsiranda vis didesnis poreikis atsižvelgiant ir išnaudojant vietas galimybes bendroms veikloms su kitomis vietos institucijomis ar pavieniais asmenimis (seniūnijomis, mokyklomis, dvasininkais, verslininkais, ūkininkais ir pan.).

Socialinio darbo kaimo bendruomenėje modeliavimas

Bendruomenės sampratos ir tipologijos analizė leidžia teigti, kad bendruomeninė veikla gali būti labai įvairi. Ši įvairovė lemia skirtingus socialinio darbuotojo, veikiančio bendruomenėje, vaidmenis. *Bendruomeninių organizacijų ir bendruomenių centrų veiklos ir galimybių plėtojimo tyrimu* (2011) nustatyta, kad tik ketvirtadalis tyrime dalyvavusių bendruomeninių organizacijų kaip vieną pagrindinių savo veiklos tikslų įvardijo socialinių paslaugų ir pagalbos vietos bendruomenės nariams teikimą. Anot A. Aleksandravičiaus ir J. Žukovskio (2011), koncentravimasis į kultūrinių veiklų organizavimą yra pirminis bendruomenių raidos etapas, tačiau ilgainiui bendruomenės subręsta ir kitokiai veiklai, ima galvoti apie bendruomenės verslą, galimybę teikti socialines paslaugas.

Bendruomeninių organizacijų ir bendruomenių centrų veiklos ir galimybių plėtojimo tyrimas (2011) atskleidė, kad vietos bendruomenės organizacijos palyginti retai išsitraukia į socialinių paslaugų teikimą vietos gyventojams. Pasak tyrėjų, tam trukdo finansavimo problemos, papildomų patalpų, lėšų bei asmenų, turinčių reikiamų kompetencijų ir žinių, trūkumas (Aleksandravičius, Žukovskis, 2011). Neigiamą įtaką bendruomenės išsitraukimui į vietos problemų sprendimą padarė ir tai, kad ilgą laiką didžioji dalis socialinių paslaugų ir joms skirtų finansinių išteklių buvo sukonzentruoti savivaldybėms pavaldžiose institucijose. Anot V. Gudžinskienės (2010), kaimo bendruomenių gyventojai tikisi, kad seniūnijų darbuotojai išspręs jų problemas, nors patys neturi aiškaus supratimo, kaip tai turėtų būti padaryta. Vadinas, bendruomeninėms organizacijoms ir bendruomenių centrams būtina išorinė parama ir pagalba. Kalbant apie pagalbos socioedukacinėms

problemoms spręsti teikėjus galima išskirti tris su bendruomene dirbančias profesines grupes: socialiniai darbuotojai, bendruomenės darbuotojai bei socialiniai pedagogai.

L. Dominelli (2008) nuomone, bendruomenės darbas yra atskira disciplina su savo tradicijomis ir politine filosofija. Bendruomenės darbuotojų tikslas – metant iššūki visuomenėje esančioms socialinėms struktūroms telkti vietas bendruomenę, siekiant išvengti problemų suasmeninimo ir išplėsti kolektyvinio veikimo galimybes (Mendes, 2009). O socialiniame darbe dažniau koncentruojamasi į darbą su individu, socialinių paslaugų plėtojimą, pasitelkiant socialinės gerovės tarnybas. Todėl darbo bendruomenėje profesijos atstovai socialinę veiklą vertina kaip konservatyvią, biurokratinę, kuriai turi įtakos vis akivaizdžiau įsigalintis profesionalizmas bei rinkos. M. Išoraitės (2007) teigimu, pagrindiniai socialinių paslaugų teikėjai yra socialiniai darbuotojai, ne tik teikiantys šias paslaugas, bet ir jas organizuojantys bei koordinuojantys, siekiantys padėti individams, grupėms ir žmonių kolektyvams, turintiems bendrų interesų arba priklausantiems tai pačiai geografinei vietai (Barker, 2003). Socialiniai darbuotojai dirba seniūnijose veikiančių nevyriausybinių organizacijų vaikų ir paauglių dienos centruose, neįgaliųjų globos įstaigose, stacionariose globos įstaigose, įsikūrusiose vietos bendruomenių teritorijose. Reikia pažymėti, kad socialinio darbuotojo veikla vietos bendruomenėje neapsiriboja vien tik socialinių paslaugų organizavimu ir teikimu individualiems klientams ar šeimoms.

Mokslininkai, tyrinėjantys socialinį darbą bendruomenėje (Banks et al. 2003; Ohmer ir Korr, 2006), pažymi, kad socialinė veikla bendruomenėje (angl. *community practice*) apima „visus tuos procesus, kurie susiję su bendruomenės narių stimuliavimu, įgalinimu“ ir „aktyvios bendruomenės siekiu“, kai suvienijamos tiek vietos bendruomenės atstovų, tiek skirtingų sričių profesionalų pastangos inicijuoti. Išskirtiniu bendruomenės socialinės veiklos bruožu laikoma tai, kad siekiama teigiamų pokyčių vietos bendruomenėje (Banks et al., 2003, 15).

J. Piersonas (2008) pažymi, kad socialinė veikla bendruomenėje remiasi keturiais esminiais principais:

- Įsipareigojimu puoselėti ir stiprinti vietos žmonių bei organizacijų gebėjimus, mokėjimus, įgūdžius ir motyvaciją spręsti bendruomenės problemas, siekiant ateityje kurti aplinką pagal bendruomenės narių norus;
- Visapusiško bendruomenės žmonių klestėjimo siekiu;
- Įsipareigojimu vykdyti prevencinę praktiką, siekiant pašalinti socialinių problemų židinius, prieš šioms problemoms išskylant;
- Žinių apie bendruomenės narių poreikius rinkimu ir jų panaudojimu.

Socialiniams pokyčiams sukelti bendruomenės organizatoriai taiko daugybę įvairiausių strategijų: koordinuoja bendruomenės socialinių paslaugų centrus, dirba socialinių paslaugų planuotojais vyriausybės institucijose; gali būti socialinių judėjimų aktyvistais; gali padėti daryti įtaką įstatymų leidėjams, šalies politikai (Mizrahy, 2001).

Socialinis darbas bendruomenėje nėra nukreiptas praktikuojasi į krizių intervenciją, tačiau socialiniai darbuotojai yra įtraukti į individų, grupių ir bendruomenių įgalinimą. Įgalinančių intervencijų svarba išryškėja dirbant su pažeidžiamomis visuomenės grupė-

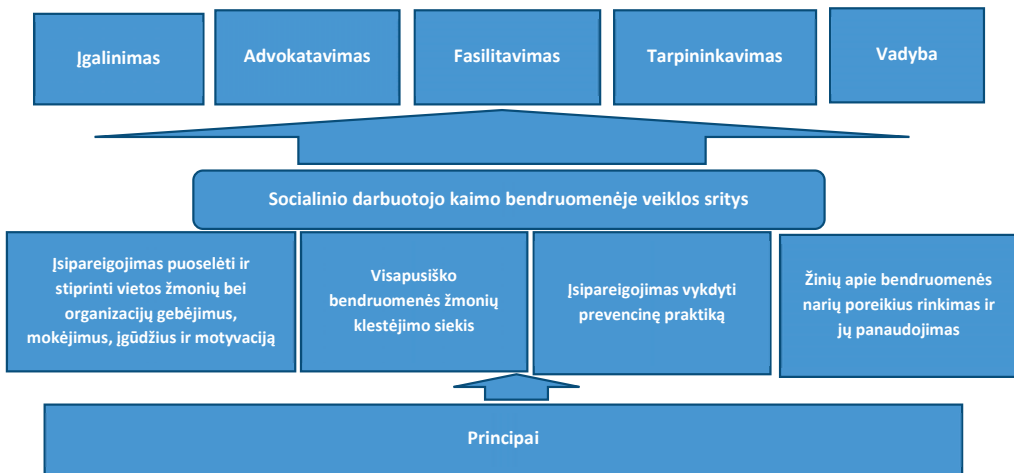
mis (Zastrow, 2003). Įgalintojas, siekdamas gerinti paslaugų vietos bendruomenėje efektyvumą, jų atitiktį bendruomenės poreikiams, turi paslaugų gavėjus ir rėmėjus įtraukti į paslaugų planavimą, įgyvendinimą, peržiūrą ir vertinimą. P. Hendersonas ir D. Thomas (2001) teigia, kad iššūkis, su kuriuo bendruomenės veikloje susiduria profesionalai, yra suvokti, jog jie ne tik turi paskirstyti paslaugas, bet ir stiprinti žmonių autonomiją, savigarbą ir jų gebėjimą dirbti kartu, sprendžiant problemas.

Pagrindinis profesionalo siekis vietos bendruomenėje, kad bendruomenės nariai galėtų patys sau atstovauti, labiau savimi pasitikėtų, pajustų savo galią. Todėl bendruomeninėje veikloje, ypač kaimiškose vietovėse, siekiant pokyčių svarbi socialinio darbuotojo veiklos sritis – advokatavimas. R. L. Schneideris, L. Lester ir J. Ochieng (2008) pažymi, kad socialiniame darbe advokato vaidmuo yra aktyvus, nukreipiantis, nes socialinis darbuotojas gina klientą ar piliečių grupę. Advokatavimas socialiniame darbe orientuotas ne tik į prieinamumo gauti socialines paslaugas užtikrinimą, bet ir įsipareigojimą siekti tikslo, kad visi konkrečios visuomenės nariai turėtų panašų minimalų socialinių teisių ir gyvenimo standartų lygį. Šio vaidmens atlikimas siejamas su situacijomis, kai klientui ar piliečių grupei reikia pagalbos, tačiau egzistuojančios institucijos jos suteikimu nesuinteresuotos (o kartais yra netgi priešiškos).

Ne mažiau svarbi socialinio darbuotojo funkcija bendruomenėje yra siejama su vadyba. Mokslininkai (Dirgėlienė ir Kiaunytė 2008; Išoraitė, 2007) pažymi, kad kiekvienas socialinis darbuotojas yra vadybininkas. Veikdamas kaip vadybininkas, socialinis darbuotojas susieja atskirtus bendruomenės narius su bendruomenės ištekliais ir paslaugomis. Socialinis darbuotojas ne tik padeda į kritinę padėtį patekusiam klientui gauti maisto ar būstą, suteikti kitokią pagalbą ir būtinų išteklių, bet ir gali padėti skirtingoms bendruomenės grupėms ar organizacijoms susiburti, kad jos galėtų kartu dirbti ir pasiekti bendrų tikslų (Zastrow ir Kirst-Ashman, 2009). Vadybininko vaidmuo bendruomenėje apima ir koordinavimo funkciją – integruoti skirtingas bendruomenės dalis, kad būtų suformuota vieninga visuma, nauja organizacinė sistema. Mokslininkai (Zastrow ir Kirst-Ashman, 2009) prie koordinavimo funkcijų priskiria santykių palaikymą, galimybių numatymą, techninės pagalbos suteikimą, problemų sprendimą, paslaugų prieinamumo plėtojimą ir įgyvendinimą. Dar viena socialinio darbuotojo kaip vadybininko funkcijų – socialinio kapitalo rėmimas (Midgley ir Livermore, 2005). Dera pažymėti, kad bendruomenės pajėgumo kūrimas prisideda prie tokio turto kaip žmogiškasis kapitalas augimo ir socialinio kapitalo, kuris apima socialinius tinklus, pasitikėjimo jausmą ir troškimą savanoriauti, kūrimo (Chaskin et al., 2001). Mokslininkų (Chaskin et al., 2001) teigimu, tai reiškia pagalbą vietos žmonėms ir organizacijoms išsiugdyti gebėjimus ir žinias, kurios leis jiems efektyviai spręsti jų pačių identifikuotas problemas. Pažymėtina, kad šiame požiūryje išryškėja bendruomenėje dirbančių profesionalų vaidmuo – didinti žmonių gebėjimus sunkiose ir nepalankiose situacijose, suteikiant jiems daugiau galių kontroliuoti jų gyvenimus veikiančias aplinkybes. Bendruomenėje veikiančios profesionalai stimuliuoja ir remia žmonių, besistengiančių kaimynystėje pagerinti gyvenimo sąlygas grupes.

J. Jasaitis (2006) pastebi, kad vienu svarbiausių kaimo plėtros veiksnių yra partnerystė tarp bendruomenių, valdžios institucijų ir verslo struktūrų, o pagrindinė veiklos kryptis – iniciatyvos iš apačios skatinimas. Visi šie pokyčiai verčia socialinį darbuotoją tapti fasilitatoriumi. Atlikdamas fasilitatoriaus vaidmenį socialinis darbuotojas suveda skirtingų bendruomenės grupių atstovus ir plėtoja procesą, per kurį jie gali išdėstyti savo idėjas ir transformuoti jas į veiklos planą (Gamble ir Weil, 2005; Weil, 2005b). Socialinis darbuotojas dirba su grupėmis organizacijos ar bendruomenės aplinkoje, stiprindamas komunikaciją, inicijuodamas susitikimus, prisidedamas prie plano plėtros. Jis stengiasi gauti reikalingus išteklius, siekti tikslų (Zastrow ir Kirst-Ashman, 2009).

Vietos bendruomenėse dažnai susiduria skirtingų interesų grupės, dėl to kyla konfliktinės situacijos ir reikia pagalbos tarpininkaujant. Mediatoriaus vaidmuo yra pagalba išsiaiškinant skirtingas pozicijas, skirtumų, sukeliančių nesusikalbėjimą, atpažinimas ir pagalba dalyvaujančioms šalims išsiaiškinti kylančius skirtumus, todėl tarpininkas dispute lieka neutralus ir nepripusdėda nė prie vienos iš pusių, jis turi suprasti visų pusių pozicijas (Zastrow ir Kirst-Ashman, 2009, Pierson, 2008, Kirst-Ashman ir Hull, 2009). Bendruomenės lygmeniu mediatorius padeda išspręsti grupių, kurių interesų skirtumai apima įvairiausių gyvenimo elementus, nesutarimus. Socialinis darbuotojas, atlikdamas mediatoriaus vaidmenį, suveda skirtingus bendruomenės grupių narius, įgalina pilietinį dialogą. Remiantis atlikta analize parengtas Socialinio darbo kaimo bendruomenėje modelis (žr. 1 pav.)

Pav. Socialinio darbo kaimo bendruomenėje modelis

Apibendrinant galima teigti, kad pagrindinis socialinio darbo kaimo bendruomenėje tikslas – planuotais kolektyviniais veiksmais kurti ir stiprinti vietos žmonių ir organizacijų gebėjimus, mokėjimus ir motyvaciją spręsti bendruomenės problemas ir vykdyti

prevenčinę praktiką, įveikiant socialinių problemų šaltinius, bei didinant bendruomenės narių socialinę gerovę. Siekdamas prisidėti prie kaimo bendruomenės įgalinimo, plėtros ir organizavimo socialinis darbuotojas turėtų atlikti bendruomenės įgalintojo, vadybininko, fasilitatoriaus, mediatoriaus ir advokato vaidmenis.

Socialinio darbuotojo kompetencijos veikti bendruomenėje analizė

Mokslininkai (Midgley ir Livermore, 2005; McDonald, 2006; O'Hagan, 2007; Damron-Rodriguez, 2008) tvirtina, kad efektyvi veikla bendruomenėje priklauso ne tik nuo profesinių gebėjimų, bet ir nuo žinių bei vertybių. Žinios teikia patikimą pagrindą veikti, o vertybės apibrėžia trokštamus tikslus ir geriausius būdus jiems pasiekti (Midgley ir Livermore, 2005).

Darbas bendruomenėje, ypač bendruomenės plėtra, visų pirma, turi būti apibūdintas kaip vertybės ir nuostatos šios veiklos požiūriu (Twelvetrees, 2008) bei vertybinės socialinių darbuotojų nuostatos, kuriomis jie turėtų vadovautis dirbdami su bendruomene: tikėjimą žmonėmis, pasiryžimą dirbti, tikėjimą savo ir klientų jėgomis spręsti problemas. Tikėjimą žmogaus galia keisti pasaulį kaip vertybę, svarbią darbui bendruomenėje, pažymi ir kitas (Wong ir Lam, 2007).

D. Hardina (2012) išskiria tokias socialiniame darbe su bendruomene svarbias vertybines nuostatas: orientuotis į bendruomenės stiprybes, bendruomenės narių apsisprendimą ir įgalinimą, puoselėti įvairovę ir kultūrinį supratimą, įsipareigojimą ugdyti bendruomenės narių kritinį sąmoningumą ir įsipareigojimą kartu su bendruomenės nariais įsitraukti į mokymosi veikloje procesą.

Viena svarbiausių vertybių socialinio darbuotojo bendruomeninėje veikloje laikomas socialinis teisingumas (Hardina, 2002, 2012) kuris išryškėja kaip esminis bendruomeninės veiklos tikslas, nes bendruomeninė veikla yra orientuota į struktūrinių pokyčių siekį, laiduojant socialinę gerovę visiems bendruomenės nariams, užtikrinti geresnes ekonomines ir platesnes pilietines teises pažeidžiamoms visuomenės grupėms. K. K. Kirst-Ashmano, G. H. Hullo (2009) teigimu, socialinio ir ekonominio teisingumo siekis yra pagrindinis darbo bendruomenėje tikslas.

A. P. Wilson (1997) išskiria bendruomenei kurti ir stiprinti reikalingus socialinius socialinio darbuotojo gebėjimus: komunikacinius, santykių palaikymo, grupinių procesų valdymo, darbo socialiniam tinkle, lyderystės. Kiti mokslininkai (Smale, Tusonas ir Stathamas, 2000) pažymi, kad bendruomene paremta praktika reiškia problemų sprendimą bendradarbiaujant, todėl nurodo visa apimančią socialinio darbuotojo gebėjimą suvienyti bendruomenę – mokėjimą sugyventi su žmonėmis. Žinojimas, kaip išspręsti problemą, inicijuoti ir priimti bendradarbiavimu paremtą problemos sprendimą, iš esmės kyla iš socialinių gebėjimų, nes bet kuri užduotis reikalauja darbo ir pagalbos, koordinuojant

profesionalų ir bendruomenės narių žinių panaudojimą, gebėjimus ir kitus į problemų sprendimą įtrauktų žmonių asmeninius išteklius.

Pažymėtina, kad socialiniai darbuotojai turi gerai pažinti savo klientų kultūrinius ir aplinkos kontekstus, vertybių skirtumus, nuolatos peržiūrėti savo gebėjimus, kurie sustiprina kitų turimas stiprybes ir įtraukia į neformalios paramos tinklus, ir saugoti bei plėtoti tuos paslaugų teikimo komponentus, kurie egzistuoja pačioje bendruomenėje. Tai reiškia naujų elgesio modelių mokymąsi ir efektyvų jų taikymą socioedukacinio darbo praktikoje. V. E. Allenas (2005) tvirtina, kad socialiniai darbuotojai, dirbantys kaimo bendruomenėse, turi turėti supratimą apie kaimo kultūrą. To siekdami jie naudoja kultūrinio dialogo gebėjimus, leidžiančius klientui prisiimti kultūros eksperto vaidmenį, o darbuotojas užima smalsaus ir pagarbaus mokinio vietą.

D. Hardina (2012), L. J. Pippardas, R. W. Bjorklundas (2003) įvardija daug analitinių ir techninių gebėjimų, kuriuos turi būti įvaldęs socialinio darbo profesionalas, veikiantis bendruomenėje. Šiems gebėjimams priskirtini gebėjimai sudaryti biudžetą, ieškoti finansavimo, rinkti ir apdoroti informacija ir t. t. Šie gebėjimai gali būti naudojami įvairioje praktikos aplinkoje, intervencijose ir situacijose.

Dirbant bendruomenėje svarbūs gebėjimai atlikti tyrimus: nustatyti taikomų programų veiksmingumą, organizuoti tyrimą dalyvaujant ir įgalinant; sistemingai atlikti bendruomenės tyrimus ir pateikti jų analizę ir pan. (Weil, 2005).

J. Piersonas (2008) pažymi, kad svarbus yra gebėjimas vesti bendruomenės susirinkimus. Darbuotojas turi gebėti paruošti šių susitikimus – socialinio darbuotojo kaip fasilitatoriaus žinios ir gebėjimai geriausiai atsiskleidžia vedant bendruomenės susirinkimus ten, kur žmonės nepasitiki vieni kitais (Bobo et al., 2001).

J. A. Kolbo, W. J. Rothwello (2002) teigimu, socialinio darbuotojo kaip fasilitatoriaus veiklai svarbiausi gebėjimai: aktyvus klausymasis, klausimų uždavimo pateikimas, efektyvus grupės dinaminių procesų valdymas, perfrazavimas, grupinių išvalgų ir kūrybiškumo stimuliavimas ir t. t. Pasak V. Indrašienės (2009), fasilitavimo procese reikia visumos gebėjimų bei įgūdžių, įgalinančių veiksmingai organizuoti sudėtingos problemos ar konfliktinės situacijos nagrinėjimą mažiausiomis laiko sąnaudomis.

Dirbant bendruomenėje svarbu atpažinti bendruomenės stiprybes ir jas panaudoti intervencijos procese. Į bendruomenės stiprybes orientuotas požiūris skatina socialinį darbuotoją būti lankstesnį, kūrybingesnį, inovatyvesnį ir, svarbiausia, orientuotą į klientą. Įgalinimas yra daugialypis procesas. Socialinis darbuotojas negali pakeisti bendruomenės situacijos be jos pačios paramos. Suteikdamas galimybes bendruomenės nariams socialinis darbuotojas įtraukia juos mažiausiai į du procesus: gebėjimų, kurių turi nariai, išaiškinimo ir naujų gebėjimų modeliavimo (Kirst-Ashman ir Hull, 2009).

Tyrėjai (Pierson, 2008) pabrėžia dalyvavimo plėtra, demokratinius procesus ir mobilizavimą vietos bendruomenės ar socialinių grupių išteklių vystymuisi ir savigalbai. Šiame kontekste išryškėja socialinio darbuotojo gebėjimas aktyvinti žmones. Antra svarbi idėja yra ta, kad plėtra turi prasidėti nuo konkrečios vietos perspek-

tyvos. Tai reiškia, kad socialinis darbuotojas turi gebėti įvertinti situaciją vietinėje bendruomenėje.

Socialinis darbuotojas kaip įgalintojas turi gebėti pažinti bendruomenę ir jos atstovus (Johnson, 2003; Chaskin, Brown ir Venkatesh, 2001), bendradarbiauti su bendruomenėmis, laiduojant ir plėtojant jų sąmoningumą ir jos narių gerovę jiems patiems dalyvaujant (Castelloe, Gamble, 2005; Pierson, 2008) ir prisiimti atsakomybę už intervencijos proceso plėtrą (Weil, 2005).

Socialinis darbuotojas, veikdamas tiek interesų, tiek teritorinėse bendruomenėse, turi žinoti problemų sprendimo bendruomenėje procesą (Zastrow, 2003; Popple ir Stepney, 2008; Zastrow ir Kirst-Ashman, 2009; Kirst-Ashman ir Hull, 2009). Todėl pagrindiniu veiklos bendruomenėje orientyru turėtų tapti stipriųjų bendruomenės pusių atpažinimas ir gebėjimas šiomis stiprybėmis remtis planuojant pokyčius (Itzhaky ir Bustin, 2002; Itzhaky, Gerber ir Dekel, 2004); Petružytė, Girdzijauskienė ir Gvaldaitė, 2004). Socialinis darbuotojas turi sugebėti atpažinti ne tik kliento, bet ir jo aplinkos, bendruomenės išteklius, gebėti juos mobilizuoti ir padėti kolegoms ir savanoriams atrasti savo gebėjimus juos ugdyti, kiekvieną, dalyvaujantį pagalbos procese, paskatinti savomis išgalėmis prie šio proceso prisidėti, sudaryti kiekvienam sąlygas save išreikšti. Tad akivaizdu, jog pozityvaus pokyčio skatinimas, susijęs su gebėjimais sutelkti ir įtraukti bendruomenės narius į kūrybinį procesą planuojant numatomus pokyčius, jų įgyvendinimo taktikas bei numatomus rezultatus (Pierson, 2008, Hardina, 2012). Pokyčio procesas dažnai nėra lengvas, reikalaujantis pastangų, kantrybės, pastovumo, todėl svarbus darbuotojo gebėjimas motyvuoti ir palaikyti bendruomenės narių ryžtą ir pastovumą siekiant užsibrėžtų pokyčių (Kirst-Ashman ir Hull, 2009; Hardina, 2012).

Ypač daug dėmesio socialiniam darbuotojui reikalingoms vadybinėms žinioms ir gebėjimams skiria J. Piersonas (2008), teigiantis, kad ugdant bendruomenę ir partnerystę joje svarbūs gebėjimai kurti, įgyvendinti, valdyti, vertinti ir kontroliuoti bendruomenių teikiamus projektus ir programas (Weil, 2005; Hardina, 2012), taip pat vertinti jų efektyvumą rengti ir įgyvendinti socialines programas, dirbti su bendruomenės nariais ir kitų sričių profesionalais (Pierson, 2008).

J. R. Rubin ir I. S. Rubin (2005) socialinio darbuotojo veikloje išskiria gebėjimus, reikalingus bendruomenei organizuoti ir mobilizuoti: demokratinio įgalinimo modelio vertybių supratimas; problemų ir diskutuotinių klausimų supratimas; politinio ir socialinio mobilizavimo taktikų meistriškumas; tapimas organizatoriumi; socialinio veiksmo taktikų išmanymas; socialinės produkcijos taktikų išmanymas; išorinės paramos ieškojimas; įsipareigojimas refleksijai.

Vadybinės kompetencijos svarba socialiniame darbe su bendruomene išryškėja ir projektinėje veikloje. Pažymima, kad kuriami ir įgyvendinami vietinės iniciatyvos projektai, skatinantys teigiamus socialinius ir ekonominius pokyčius kaimo vietovėse, kai kaimo bendruomenės tampa aktyviausiomis partnerėmis, atsakingomis tiek už šių

vietovių ekonomiką, tiek už socialinių uždavinių sprendimą, reikalauja iš socialinio darbuotojo organizacinių ir valdymo kompetencijų (Ališauskas, Jankauskienė, 2008).

Pastaruosius duomenis patvirtina Bendruomeninių organizacijų ir bendruomenių centrų veiklos ir galimybių plėtojimo tyrimas (2011). Jame konstatuota, kad organizacinių, vadybinių kompetencijų stoka lemia sunkumus ieškant finansavimo šaltinių ir administruojant įvairių programų ir fondų paramos lėšas. Siekiant patenkinti bendruomenės poreikius ir tobulinti teikiamas socialines paslaugas būtina gebėti vertinti teikiamų paslaugų efektyvumą ir gebėti vadovauti.

Socialinio darbuotojo, veikiančio kaimo bendruomenėje, kompetencija susideda iš socialinių, analitinių ir techninių, vadybinių, advokatavimo tarpininkavimo, kultūrinio dialogo žinių ir gebėjimų. Svarbiausiomis vertybinėmis nuostatomis socialiniame darbe su bendruomene laikytina: socialinio teisingumo siekis, bendruomenės stipriųjų savybių akcentavimas, apsisprendimas ir įgalinimas, įvairovė ir kultūrinis supratimas, kritinio sąmoningumo ugdymas, abipusis mokymasis.

Išvados

1. Kaimiškųjų bendruomenių organizacijos yra svarbios vietos bendruomenėms ir turi savo išskirtinę misiją. Bendruomenės centrai, veikiantys kaimiškose bendruomenėse, siekia tenkinti viešuosius kaimo gyventojų interesus ir teikia socialines paslaugas kaimo bendruomenės nariams. Socioedukacinių galimybių kontekste vietos bendruomenė orientuojasi į siekį atliepti ir spręsti kylančias opiausias problemas, sukonzentruodama dėmesį į pažeidžiamiausią bendruomenės grandį, siekia, kad bendruomenės nariai būtų visaverčiai ir gebėtų pasirūpinti savimi.

2. Socialinis darbas kaimo bendruomenėje turėtų būti nukreiptas į vietos bendruomenės įgalinimą, plėtra ir organizavimą. Siekdamas prisidėti prie kaimo bendruomenės įgalinimo, plėtros ir organizavimo socialinis darbuotojas turėtų prisiimti bendruomenės įgalintojo, vadybininko, fasilitatoriaus, mediatoriaus ir advokato vaidmenis.

3. Socialinio darbuotojo kompetenciją veikti bendruomenėje sudaro žinios, gebėjimai ir vertybinės nuostatos. Kaimo bendruomenėje veikiančiam socialiniam darbuotojui, svarbu žinoti galimus bendruomenės problemų sprendimo modelius, kaimo bendruomenės kultūrinį kontekstą, bendruomenės stiprybes bei fasilitavimo proceso ypatumus. Sėkmingai veiklai kaimo bendruomenėje socialinis darbuotojas turėtų įgyti socialinius, t. y. santykių kūrimo ir palaikymo, kultūrinio dialogo vedimo, analitinius ir techninius, tyrimų atlikimo, fasilitavimo, žmonių aktyvinimo, bendruomenės organizavimo ir mobilizavimo gebėjimus.

Literatūra

- Aleksandravičius, A., Žukovskis, J. (2011). Kaimo bendruomenių raida ir jų veiklos tikslai: siekiant darnumo visuomenėje. *Management theory and studies for rural business and infrastructure development*, 1 (25), 7–16.
- Ališauskas, K., Jankauskienė, A. (2008). Kaimo plėtros tendencijos Plungės rajone. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 2 (11), 34–43.
- Allen, V. E. (2005). Teaching Generalist practice in a rural context. In L. H. Ginsberg (Ed.). *Social Work in Rural communities* (pp. 445–463). Alexandria: Council on Social Work education.
- Banks, S. et al. (2003). *Managing community practice: principles, policies and programmes*. Bristol: Policy Press.
- Barker, R. L. (2003). *The social work dictionary (5th ed.)*. Washington: NASW Press.
- Baršauskienė, V., Leliūgienė, I. (2001). *Sociokultūrinis darbas bendruomenėje: monografija*. Kaunas: Technologija.
- Bendruomeninių organizacijų ir bendruomenių centrų veiklos ir galimybių plėtojimo tyrimas*. (2011). Vilnius: LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija.
- Berns, R. M. (2007). Child, family, school, community, socialization and support. 7th ed. ISBN 0-495-00758-7.
- Bobo, K., Kendall, J., Max, S. (2001). *Organizing for social change: midwest academy manual for activists*. Santa Ana, CA: Seven Locks.
- Brocius, H., Eisenberg, J., York, J., Shepard, H., Clayton, S., Van Sickle, B. (2013). The Strengths of Rural Social Workers: Perspectives on Managing Dual Relationships in Small Alaskan Communities. *Journal of Family Social Work*, 16 (1), 4–19.
- Castelloe, P., Gamble, D. N. (2005). Participatory Methods in Community Practice: Popular Education and Participatory Rural Appraisal. In M. Weil (Ed.). *The Handbook of Community Practice* (pp. 261–275). London: SAGE Publications.
- Chaskin, R. et al. (2001). *Building Community Capacity*. New York: Aldine de Gruyter, Howthorne.
- Damron-Rodriguez, J. (2008). Developing Competence for Nurses and Social Workers. *Journal of Social Work Education*, 44 (3), 27–37.
- Das, Ch., O'Neill, M., Pinkerton, J. (2015). Re-engaging with community work as a method of practice in social work: A view from Northern Ireland. *Journal of Social Work*, 0 (0), 1–20.
- Dirgėlienė, I., Kiaunytė, A. (2008). *Praktika rengiant socialinius darbuotojus: Klaipėdos universiteto patirtis: studijų knyga*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
- Dominelli, L. (2008). Challenges in Internationalising Social Work Curricula. In L. Dominelli (Ed.). *Revitalising Communities in a Globalising World*. Great Britain: ASHGATE.
- DuBois, B., Miley, K. K. (2008). *Social work: an empowering profession*. Boston: Allyn and Bacon.
- Gamble, D. N., Weil, M. (2005). Evolution, models, and the changing context of community practice In M. Weil (Ed.). *The Handbook of Community Practice* (pp. 153–168). London: SAGE Publications.

- Gegužienė, V., Žiliukaitė, R. (2004) Kaimiškų bendruomenių organizacijos [interaktyvus], [žiūrėta 2015 m. kovo 25 d.]. Prieiga per internetą: www.logincee.org/file/8107/library.
- Grigas, R. (2010). Bendruomeniškumo ir savivaldos Lietuvoje kaitos bruožai: istoriosofinė interpretacija. Vietos savivalda Lietuvoje. In *Konferencijos „Vietos savivalda ir bendruomenės Lietuvoje“ medžiaga*. UDK 316.3(474.5)(06).
- Green, R. (2003). Social work in rural areas: a personal and professional challenge. *Australian social work*. 56, iss. 3, 209–219. ISSN 0312-407X.
- Gudžinskienė, V. (2010). *Kompetencijų įgijimo prielaidos ir sveikatos bei kai kurių socialinių kompetencijų raiška: mokslo darbų apžvalga: socialiniai mokslai*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
- Hardina, D. (2000). Models and Tactics Taught in Community Organization Courses: Findings from a Survey of Practice Instructors. *Journal of Community Practice*, 7 (1), 5–18.
- Hardina, D. (2012). *Analytical Skills for Community organization*. New York: Columbia University Press.
- Hardina, D. (2012a). *Interpersonal Social Work Skills for Community Practice*. New York: Springer Publishing.
- Harmon, H. L., Schafft K. (2009). Rural school leadership for collaborative community development. *The Rural educator*, 30 (3), 4–9. ISSN 0273-446.
- Henderson, P., Thomas, D. (2001). *Skills in Neighbourhood Work*. London: Routledge.
- Indrašienė, V. (2009). *Pedagoginė facilitacija ugdymo procese: habilitacijos procedūrai teikiamų mokslo darbų apžvalga*. Vilnius: VPU leidykla.
- Išoraitė, M. (2007). *Socialinių paslaugų administravimas: mokomasis leidinys*. Vilnius: Saulelė.
- Jasaitis, J. (2006). Kaimo raidos tyrimų kompleksiško problema. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 1 (6), 87–95.
- Johnson, L. C. (2003). *Socialinio darbo praktika: bendrasis požiūris*. Vilnius: Vilniaus universiteto Specialiosios psichologijos laboratorija.
- Katane, I., Laizāne, A. (2012). Divdesmit pirmā gadsimta lauku skolas izglītības vide Latvijā un ārzemēs. Monogrāfisko pētījumu sērija “Izglītības ekoloģija” = The Rural school’s educational environment of the 21st century in Latvia and abroad. Series of monographic research “Ecology of education”. Jelgava: LLU TF IMI,. [in Latvian]
- Kirst-Ashman, K. K., Hull, G. H. (2009). *Understanding Generalist Practice*. Canada: Brooks / Cole.
- Krogh, G. (2003). Knowledge sharing and the communal resource. In M. Easterby-Smith, M. A. Lyles (Eds.). *The Blackwell handbook of organizational learning and knowledge management*. USA: Blackwell.
- Kolb, J. A., Rothwell, W. J. (2002). Competencies of small group facilitators: What practitioners view as important. *Journal of European Industrial Training*, 26, 200–203.
- Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas. (2010). *Valstybės žinios*, 2010 m. gruodžio 11 d., Nr. I-533. ISSN 1392-4559.
- Lietuvos Respublikos žemės ūkio ir kaimo plėtros įstatymas. (2008). *Valstybės žinios*, 2008 m. liepos 1 d., Nr. X-1663. ISSN 1392-4559.

- Leliūgienė, I. (2012). *Socioedukacinis darbas bendruomenėje: mokomoji knyga*. Kaunas: Technologija.
- Mackie, P. F. E., Lips, R. A. (2010). Is there really a problem with hiring rural social service staff? An exploratory study among social service supervisors in rural Minnesota. *Families in Society*, 91, 433–439. ISSN 1044-3894.
- McDonald, A. (2006). *Understanding Community Care. A guide for Social Workers*. China: Palgrave.
- Mačiulytė, J., Dedeire, M., Prapiestienė, R. (2013) Lietuvos kaimo bendruomenės ir lokalinis vystymas. *Geografija*, 49(1). ISSN 1392-1096.
- Mačiulytė, J., Ragauskas, P. (2007). Lietuvos savivalda: savarankiškos visuomenės link? Vilnius: Versus aureus. ISBN 978-995-534-023-2.
- Mendes, P. (2009). Teaching community development to social work students: a critical reflection. *Community Development Journal*, 44(2), 248–259.
- Midgley, J., Livermore, M., (2005). Development Theory and Community Practice. In M. Weil (Ed.). *The Handbook of Community Practice* (pp. 151–153). London: SAGE Publications.
- Mizrahy, T. (2001). The Status of Community Organizing in 2001: Community Practice Context, Complexities, Contradictions and Contributions. *Research on Social Work Practice*, 11 (2), 176–189.
- Nefas, S. (2007). *Funkcionalios vietos bendruomenė Lietuvos kaimuose ir miesteliuose. Daktaro disertacija: socialiniai mokslai, vadyba ir administravimas*. Vilnius: MRU.
- O'Hagan, K. (2007). *Competence in social work practice*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Ohmer, L. M., Korr, W. S. (2006). The Effectiveness of Community Practice Interventions: A Review of the Literature. *Research on Social Work Practice*, 16 (2), 132–145.
- Pavelová, L. (2014). Community Work or Community Social Work? *Social Work Review / Revista De Asistentă Socială*, 1, 7–15.
- Petružytė, D., Girdzijauskienė, S., Gvaldaitė, L. (2004). Subsidiarumo principas socialiniam darbuotojui sąveikaujant su klientu. *Socialinis darbas*, 3 (2), 24–34.
- Pierson, J. (2008). *Going Local Working in Communities and neighbourhoods*. New York: Routledge.
- Pippard, L. J., Bjorklund, R. W. (2003). Identifying Essential Techniques for Social Work Community Practice. *Journal of community Practice* 11 (4), 101–117.
- Popple, K., Stepney, P. (2008). *Social work and the Community. A Critical Context for Practice*. New York: Palgrave Macmillan.
- Raymond, F. B. (2005). The History of distance education in social work and the evolution of distance education modalities. In P. Abels (Ed.). *Distance education in social work: planning, teaching, and learning*. New York, NY: Springer, 23–42.
- Rubin, J. R., Rubin, I. S. (2005). The Practice of Community Organizing. In M. Weil (Ed.). *The Handbook of Community Practice* (pp. 189–203). London: SAGE Publications.
- Schneider, R. L., Lester, L., Ochieng, J. (2008). Advocacy. In *Encyclopedia of Social Work*, (pp. 159–165). 20 th Edition. Oxford University Press.

- Smale, G., Tuson, G., Statham, D. (2000). *Social Work and Social Problems: Working towards Social Inclusion and Social Change*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Slovak, K., Sparks, A., Hall, S. (2011). Attention to rural populations in social work scholarly journals. *Journal of social service research*, 37, 428–438. ISSN 0148-8376.
- Sutton, C. (1999). *Socialinis darbas, bendruomenės veikla ir psichologija*. Vilnius: VU Specialiosios psichologijos laboratorija.
- Šinkūnienė, J. R. (2012). *Bendruomeniškumas, komunikacija ir muzika: sociokultūriniai negalios aspektai: monografija*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
- Štuopytė, E. (2002). *Teritorinės bendruomenės centro darbo su vaikais socialinės edukacinės funkcijos ir jų raiškos ypatumai*. Kaunas: Kauno technologijos universitetas.
- Twelvetrees, A. (2008). *Community Work*. New York: Palgrave Macmillan, 2008.
- Weil, M. (2005). Introduction: Contexts and Challenges for 21 st – Century Communities. In M. Weil (Ed.). *The Handbook of Community Practice* (pp. 3–33). London: SAGE Publications.
- Wilson, A. P. (1997). Building Social Capital: A Learning Agenda for the Twenty – first Century. *Urban Studies*, 34 (5–6), 745–760.
- Wong, P. K. D., Lam, B. O. D. (2007). Problem based Learning in Social Work: A Study of Student Learning Outcomes. *Research on Social Work Practice* [interaktyvus], 17 (1), 55–65.
- Zastrow, Ch. H. (2003). *The practice of social work: applications of generalist and advanced conten*. Pacific Grove (Calif.): Thomson Brooks / Cole.
- Zastrow, Ch., Kirst-Ashman, K. K. (2009). *Understanding Human Behavior and the Social Enviroment*. Belmont, CA: Brooks / Cole Cengage Learning.

Definition of the Competence of the Social Workers for Acting in a Rural Community

Giedrė Misiūnienė¹, Justinas Sadauskas²

¹ Lithuanian University of Educational Sciences, Faculty of Social Education, Social Education Department, Studentų St. 39, LT-08106 Vilnius, Lithuania, giedre.misiuniene@leu.lt

² Mykolas Romeris University, Faculty of Social Policy, Ateities St. 20, LT-08303 Vilnius, Lithuania, justas_sad@mruni.eu

---

Summary

The increasing need for communities and sociality is evidenced by more and more attention paid to them: on both political levels of the European Union and also on each of its member states the development of communities and the necessity to bring social services closer to local communities are emphasized. For this purpose it is necessary to reconsider the roles of social services providers, their functions and the competences required for this activity. Scientists state

that the potential of social workers is not fully used for the purpose of activation, concentration and development of local communities. The purpose of the article is, based on the analysis of scientific literature, to highlight the elements of the competence of social workers for acting in a rural community.

Based on the performed analysis of scientific literature, the article deals with the preconditions for formation of communities in rural areas, the specifics of social work in rural communities is analysed, the definition of the competence of the social workers for acting in a rural community is presented. The competence of a social worker for acting in a community consists of knowledge, skills and value attitudes. It is important for a social worker acting in a rural community to know potential models for solutions of community problems, the cultural context of the country community, the identity, and the strengths of the community and the specifics of facilitation process. For successful activity in a rural community the social worker shall have social skills, i.e., skills for establishment and maintenance of relationships, keeping the cultural dialog, analytical and technical skills, research performance, facilitation, activating people as well as community organization and mobilisation skills.

Keywords: *community development, social work in a community, social activity of a rural community, competences of a social worker.*

Įteikta / Received 2015-09-15
Priimta / Accepted 2015-09-28